

alebo ťažšia. Odpovedať by sa dalo jednoducho — výchova je vždy náročným procesom, ktorý v sebe zjednocuje viacero stránok a viacero činiteľov. Úspešne ju môže realizovať len dobrý pedagóg. Ak by som však predsa len mal dať konkrétnu odpoveď, potom by som povedal, že bude asi náročnejšia. Náročnejšia najmä z toho hľadiska, že kým v minulosti boli mnohé, ba temer všetky sféry výchovy priam určené, stanovené, pričom sa však na viaceré oblasti aj akosi pozabudlo, dnes je situácia značne odlišná. Nielen učiteľ, ale i žiak sa v istom ponímaní stáva slobodným jedincom s vlastnými názormi na svet, na život, na politiku, skrátka na všetko, čo ho obklopuje. Toto všetko výchovu nezjednoduší, skôr naopak urobí ju náročnejšou, a tú úspešne dokáže realizovať iba učiteľ vysokokvalifikovaný a rozhľadný v pedagogike, psychológii, filozofii, predmetoch svojho odboru a v ďalších príbuzných vedách. Mnohé oblasti výchovy dnes dostávajú iný obsah a iné ponímanie než na aké sme boli doposiaľ zvyknutí. Avšak bolo by chybou pod vplyvom už spomenutého prehodnocovania zabudnúť resp. zanevrieť napr. na mravnú výchovu, vlasteneckú výchovu, vzťah k práci a pod. Ide predovšetkým o to, dať týmto otázkam nový obsah a nové ponímanie vo vzťahu k dnešnej zásadne zmenenej realite.

Dosiahnúť to, aby škola bola dielňou ľudskosti sa nedá žiadnymi administratívnymi nariadeniami či opatreniami, to musí vyvierať zo samotnej podstaty školy, ale i z celospoločenských podmienok, ktorými je škola determinovaná. Zdá sa, že prvé a zásadné kroky boli urobené, teraz bude záležať na učiteľoch ako dokážu využiť ponúknutú šancu, a to nielen v záujme svojom a školy, ale v záujme tých, ktorých vychovávajú a vzdelávajú. Jedným z predpokladov ľudskosti a výchovy k nej sú aj medziľudské vzťahy. Rozhodne je im v našich učiteľských kolektívoch potrebné venovať pozornosť a povýšiť ich na úroveň hodnú učiteľstva, totiž platiť a bude platiť — nielen slovom, ale príkladmi sa vychováva.

Pedagogická etika v systéme vzájomných vzťahov učiteľa a žiaka

Mária Gondová

Proces formovania osobnosti učiteľa nie je len jednoduché „nazhromaždenie“ vedomostí, ale proces neprestajného zdokonaľovania samotnej osobnosti učiteľa, súhrn jeho morálno-etických a profesionálno-pedagogických vlastností.

Tento proces je zložitý a protirečivý, pretože formovanie osobnosti učiteľa závisí od rôznorodosti vplyvu všetkých, ktorí sa na pedagogickom procese

zúčastňujú, od utvárajúcich sa profesionálnych návykov, osobného učiteľského „rukopisu“, sústavne vzrastajúcich požiadaviek, podmienených potrebami a rozvojom pedagogickej vedy a praxe.

Tento proces socializácie osobnosti má mimoriadny význam pre formovanie podnetov, záujmov, snažení a konania budúceho učiteľa už na vysokej škole, ale neobmedzuje sa len na vysokú školu. V jeho samotnej praxi sa ďalej formuje osobnosť učiteľa, jeho morálno-etické normy. Jedny a tie isté prostriedky pedagogického pôsobenia sa prejavujú u rôznych učiteľov rozlične. A často to závisí nie natolko od pedagogického majstrovstva, ako od morálno-etických postojov učiteľa. Mravný profil učiteľa je základnou podmienkou jeho osobných úspechov i neúspechov v jeho práci. Presto nemôže a nemala by byť zanedbateľná v príprave učiteľa *profesijnno-etická zložka, ktorej výsledkom je profesionálna etika*. Profesionálna etika je súhrn mravných noriem, určujúcich vzťah k človeku, k svojej profesionálnej činnosti a jeho prostredníctvom k ľuďom, s ktorými je zviazaný svojou profesiou (napr. právnická etika, lekárska, vojenská, športová, pedagogická etika). Pre každú profesiu mimoriadny význam nadobúdajú špecifické osobitosti prejavu mravných noriem. Napr. pre lekárov je pozorný, citlivý vzťah k chorým, pre pedagógov osobný príklad, láska k deťom a náročnosť na ne, vedomie zodpovednosti za vzdelávanie a výchovu atď. Utvárajúce sa normy tohto ktorého druhu profesionálnej etiky určujú aj zvláštnosti mravných vzťahov každého profesionálneho kolektívu a jednotlivkej osobnosti.

Rozpracovaní profesionálnej etiky (aj pedagogickej) sa nevenuje dostatočná pozornosť ani v literatúre a nie je ani predmetom mimoriadnej pozornosti práce vysokých škôl. V systéme pedagogického vzdelávania sa neštúduje, čo sa odráža aj na kvalite prípravy učiteľa. Nedostatky vo výchovno-vzdelávacej práci škôl sú dôsledkom aj nedostatočnej mravno-etickej prípravy učiteľa, čo sa prejavuje v zlých vzájomných vzťahoch učiteľov a v regulácii svojho správania na základe profesionálnych etických noriem.

Medzi učiteľmi nie je jednota názorov na normy profesionálnej etiky, čo sa odráža aj v ich pôsobení na žiakov. Mnohí učitelia stavajú na starých tradíciách a zvyklostiach. Ako vyplynulo aj z výskumu, mnohí učitelia sú presvedčení o tom, že žiaci sú povinní vždy s nimi súhlasiť, aj najmenšie námietky prijímajú ak neposlušnosť a osobnú urážku. Učitelia nehovoria otvorene so žiakmi, nepriznávajú právo na omyl, za každú cenu ospravedlňujú svojho kolegu v konflikte so žiakmi. Ďalšie konflikty bývajú spojené aj s neschopnosťou učiteľa reagovať na činy žiakov, správne sa zachovať v každej situácii. Narušanie etických noriem sa spája aj s neznalosťou profesionálnych noriem, netaktne sa správajú v pedagogickom kolektíve, sú hrubí vo vzťahu ku žiakom.

Profesionálna etika učiteľa *pedagogická etika* sa určuje spoločenským charakterom i spoločenským významom jeho práce, preto normy i pravidla jeho správania sú podmienené konkrétnymi predpokladmi v špecifických podmienkach pracovnej činnosti učiteľa, ktorá odráža podstatu požiadaviek na učiteľa.

Mravno-etické požiadavky sa prejavujú vo vzájomných vzťahoch medzi učiteľom a žiakom, medzi učiteľmi navzajom, medzi učiteľmi a rodičmi, ktorých určujúcou podmienkou sú osobnostné a profesionálne vlastnosti učiteľa.

Z jednej strany pedagogická etika odráža skúsenosťami vypracovaný systém myslenia, profesionálnych činov a konania, ale aj noriem a pravidiel, správania učiteľa, jeho vzájomných vzťahov so žiakmi a prostredím.

Z druhej strany, pedagogická etika je psychologicko-pedagogický prostriedok vzájomného pôsobenia učiteľa prostredníctvom jeho správania na správanie a konanie žiaka.

Osobitosti profesionálnej etiky učiteľa možno skúmať z troch aspektov:

- a) pedagogická etika v systéme analýzy základných smerov pedagogického procesu, pedagogickej práce učiteľa,
- b) pedagogická etika v systéme základných mravných noriem,
- c) pedagogická etika v systéme vzájomných vzťahov učiteľa s ľuďmi, ktorí ho obklopujú.

Každý z uvedených aspektov má svoju štruktúru pedagogickej etiky. Keď berieme do úvahy, že vzájomné vzťahy, ktoré sa u učiteľa utvárajú v pedagogickom procese, najviac odhaľujú obsah pedagogickej etiky, mal by sa skúmať najmä tento aspekt, ktorý určuje postupnosť práce vysokej školy v profesionálno-etickej príprave budúceho učiteľa v systéme: stredná škola – vysoká škola – škola (učiteľská prax).

Literatúra:

- [1] Grišin, E. A.: Profesionálnoetická príprava učiteľa v sústave vysokoškolského pedagogického vzdelávania. Bratislava 1978
- [2] Jurčo, M.: Utváranie poznávacích procesov a schopnosti u dieťaťa. Bratislava 1964
- [3] Maciaszek, M.: Vytváranie didaktických zručností učiteľa. Praha 1969